

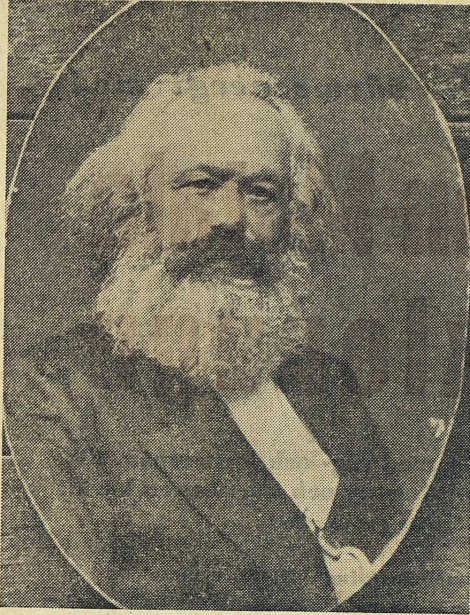
Socialism och antisemitism

Herbert Tingsten diskuterar i denna artikel förekomsten av antisemitiska tendenser hos socialistiska teoretiker och idékretsar, i anslutning till några nyutgivna skrifter av Marx och ett arbete av den israeliske forskaren Edmund Silberner.

NAGRA SKRIFTER, i vilka Marx framför en systematisk antisemitism, har nyligen publicerats i USA (*A World Without Jews*, Philosophical Library, 2.75 dollar). Utgivaren D Runes, tydligen jude och sionist, drar av Marx antisemitism slutsatsen att socialism och kommunism över huvud är influerade av denna uppfattning. Enligt Runes var det därför inte förvånande att Hitler utan svårighet kunde ta ledningen av de socialistiska fackföreningarna; de bruna och de röda hade en gemensam värdering i antisemitismen. I samma anda hävdar utgivaren att den kommunistiska antisionismen påverkats av Marx och egentligen är en form av antisemitism. Han citerar ett nyligen utkommet ryskt arbete, där sionismen i marxistiska termer förklaras vara "en form av den nationalistiska ideologien hos den rika judiska bourgeoisie, som var intimt lierad med imperialismen och det koloniala förtrycket av Asiens folk". Runes framställning blir alltså ett angrepp mot socialism och antisemitism som samhörande riktningar.

Utan tvivel finns det vissa hållbara punkter i denna karaktäristik. En rad framstående socialister har varit antisemiter, varvid de stundom riktat sig mot judarna som ett religionssamfund, stundom sett dem — med orätt — som ett särpräglad folk eller rent av som en avgränsad ras. Att ett starkt drag av antisemitism ingår i den kommunistiska antisionismen är likaledes ostridigt. Men därför har inte den generalisering som uppbär den amerikanska skriften bevisats vara riktig.

Marx, vars far övergått från judendom till protestantism och som själv var ateist, kan utan tvekan betecknas som antisemit. Detta i två hänseenden. Han identifierade, med stöd av den Hegelska dialektiken i karikatymässig utformning, judendomen och det kapitalistiska systemet. Judarna hade infört penninghungern, schackrandet och den obegränsade egennyttan i Västerlandet. I själva verket blev för Marx judarna enligt detta resonemang ett begrepp som kunde appliceras på allt det onda han bekämpade. Kapitalister kunde kallas judar, även om de "formellt" var kristna — liksom Fichte av sin tro på tyskarnas överlägsenhet drevs att kalla alla förträffliga människor tyskar och liksom Disraeli genom upphöjande av judarna kom fram till att

Ovan ett porträtt av Karl Marx, till höger Ferdinand Lassalle (överst) och anarkisten Michail Bakunin.

alla goda konservativa samhällen var byggda på "den semitiska principen". "Juden har emanciperat sig på judiskt sätt", skre Marx, "inte bara genom att tillägna sig penningmakten, utan också genom att penningmakten med eller utan honom bli världsmakt och den praktiska judeandan blivit de kristna folkens praktiska anda". "Judarnas samhälleliga emancipation är samhällets emancipation från judarna", är en annan hegeliens vits, som vill säga att kapitalismens avskaffande medför judarnas frigörelse från sina egna onda anlag och vanor.

Marx antisemitism kommer också fram på ett annat och trivialare sätt. Han använde ordet jude som skällsord och talade om judarna som smutsiga och tarvliga. Hans vän Engels och hans "partivän" Lassalle, ömsom fiende och allierad, var likaså i denna mening antisemiter. Då Marx och Engels i sina brev ville säga något riktigt fult om Lassalle kallade de honom "den smutsige juden från Breslau", "den judiske neger" och annat i samma stil, som påminner om Hitler, Goebbels och Der Stürmer. Juden Lassalle sade sig avsky judarna och skröt med att han aldrig umgicks med judar.

En israelisk forskare, Edmund Silberner, har i sin installationsföreläsning givit den enda systematiska redogörelse för socialismen och antisemitismen som jag känner till (*The Anti-Semitic Tradition in Modern Socialism*, Publications of the Hebrew University,

Jerusalem 1956). Silbner finner i alla de länder han behandlat — Frankrike, Tyskland, England, Belgien, Österrike och Ryssland — antisemitiska tendenser inom den socialistiska idekretsen. I stort sett framträder härvid samma tanken gångar som i antisemitismen över huvud: judarna är improduktiva, kapitalister, parasiter, omoraliska, utan sociala bindningar. Det enda som Hitler och andra professionella antisemiter kunde lägga till listan på anklagelser — även härvid med stöd av en lång tradition — var att judarna uppbar socialistiska och revolutionära rörelser.

Särskilt virulent synes den socialistiska antisemitismen ha varit i Frankrike. Charles Fourier hör till de grövsta exemplen. Judarna har aldrig utträtt något inom konst och vetenskap och utmärkes endast "genom de brott och den brutalitet" som framträder i deras historia; att emancipera dessa "parasiter, handlande, ockrare" var "det skamligaste" som skett i det moderna samhället. Fouriers lärjunge Toussenel skrev 1845 en bok "Judarna, tidens kungar", där han försvarade äldre jedeförföljelser som ett legitimt försvarsmiddel; hans bok inspirerade Edouard Drumont till den kanske viktigaste antisemitiska skriften i nyare litteratur. ("La France juive", 1887). Joseph Proudhon, som nyss blivit föremål för en beundrande svensk biografi (där ingenting sägs om detta), skrev på samma linjer. Judarna representerade från ekonomisk synpunkt det ondas princip, Satan, "inkarnerad i den semitiska rasen, som redan två gånger slagits ned av romarna och grekerna"; de var "i filosofi likaväl som i affärer svindlare av den lägsta typ". Sannolikt tänkte Proudhon på sin antagonist Marx, möjligen utan vetskap om att även denne var antisemit. I senare fransk socialistisk debatt, så under Dreyfusaffären, förekom liknande uttalanden; antidreyfusarden och syndikalisten Georges Sorel var antisemitiskt påverkad, vilket Silbner egendomligt nog inte nämner. Till och med hos Jaurès, som med kraft tog Dreyfus parti, finns vagt antisemitiska uttalanden.

Även i andra länder finner Silbner socialistiska företrädare för antisemitismen, och han konstaterar att man bland judarna ofta klagat över fiendtlighet inom

de socialistiska riktningarna. Från England nämnes Henry Hyndman, grundare av det första socialdemokratiska partiet i detta land, och Beatrice Potter (senare Beatrice Webb och lady Passfield), från Belgien Edmond Picard, från Ryssland anarkisten Bakunin, sannolikt, liksom Proudhon, påverkad av sin avsky för Marx. Ett stort antal uppgifter tyder på att antisemitismen, särskilt under äldre skeden, var ganska utbredd inom den socialistiska idekretsen. Även från Sverige kunde exempel ha anförts, främst Bengt Lidforss.

I den socialistiska internationals kongress år 1891 finner Silbner bevis på jedefientlighet. En amerikansk judisk arbetarledare föreslog, kanske närmast med anledning av pogromer i Ryssland, ett sympatiuttalande för de judiska arbetarna. Kongressen förklarade att socialismen inte erkände "någon kamp mellan nationer och raser", utan blott "proletariatets klasskamp inom alla länder och raser" och att de judiska proletärer borde ansluta sig till arbetarorganisationerna i olika länder; dess resolution gick ut på "fördomande av antisemitisk och filosemitisk hets, som blott är en manöver av kapitalistklassen och den politiska reaktionen i syfte att splittra arbetarna och avlämna den socialistiska rörelsen från dess mål". Detta innebar att det amerikanska förslaget betecknades som onödigt, ett förhållande som, jämte avståndstagandet från filosemitismen, ger anledning till Silbners beskyllning. Men det bör betonas att det för en rörelse som vände sig mot all samhörighet mellan raser och folk, som såg proletariatets kamp mot kapitalismen som det enda väsentliga var naturligt att avvisa judevänlighet likaväl som jedefientlighet. I det inlägg mot den amerikanska motionen som gjordes av rapportören Volders — och som ej observerats av Silbner — kan man däremot finna ett typiskt socialistiskt uttryck för antisemitism. Volders uttalade nämligen att "antisemitismen är en företeelse som har sina rötter uteslutande i de borgerliga partierna och som förklaras bland annat därav att de judiska utsugarna är de listigaste utsugarna". Här möter alltså i utspädd form Marx tanke att judarna på ett speciellt sätt företrädde kapitalismen.

I sina avslutande anmärkningar framhåller Silbner att antisemitismen inte varit något dominerande drag i socialismen, att den helt enkelt varit en variant av den allmänna antisemitismen, av inom alla kretsar gångbara jedefientliga föreställningar. Men han hävdar också att detta drag i socialismen drivit över en del judar till nationalism och att den jedefientliga traditionen inom rörelsen "förklarar den relativa lätthet, med vilken vissa samtida socialistiska rörelser återgått till antisemitiska metoder då de innebär politiska fördelar".

Detta är antagligen riktigt. Det är också sannolikt att den amerikanske utgivaren av Marx skrifter i jedefrågan såtillvida har rätt som en bland arbetarna kvardröjande antisemitism underlättade Hitlers jedeförföljelser och den Marx-Engelska jedefientligheten spelat en roll i den kommunistiska antisemitismen. Men likväl ger båda de behandlade skrifterna — Silbner främst genom att han så strängt avgränsat sin undersökning — en falsk bild av läget.

Det är otvivelaktigt att ett antal framstående socialistiska teoretiker och propagandister varit antisemiter. Denna socialistiska antisemitism har huvudsakligen gått på två linjer. Dels har judarna, som hos Marx, identifierats med kapitalismen — ett trivialt felslut ur det förhållandet att judarna i Väst Europa i regel var förbjudna att besitta jord och utöva allmänna yrken och därför hänvisades till köpenskap. Dels har man vänt

sig mot judarna därför att alla religiösa eller nationella (rasliga) bindningar fördömts; ett uttryck för båda tankegångarna är de refererade uttalandena från andra internationals kongress 1891. Härtill kommer att en vulgär antisemitism, som bygger på en blandning av ordinärt främlingshat och traditionell jedefientlighet, spelat en roll bland arbetarna liksom bland andra grupper och även fårgat en del teoretikers uttalanden i jedefrågan; goda exempel är Fourier, Proudhon och Sorel, som — det får man inte glömma — på en gång var socialister och ett slags franska nationalist och som hatade åtskilliga folk jämte judarna (särskilt engelsmännen).

I själva verket har antisemitismen som politisk rörelse främst uppburits av propagandister och partier som haft konservativa eller reaktionära mål och appellerat till borgare och bönder, medan socialdemokratin som politisk maktfaktor bekämpat antisemitismen. Detta är den avgörande synpunkten, som underligt nog kommer bort i Silbners eljest vetenskapligt formade undersökning. I Dreyfusprocessen var några socialister antisemiter, men partiet gjorde med Jaurès i spetsen en stor insats för Dreyfus sak. Sverige kan fastslås att just de "föga viktiga" och därför föga observerade — agitatorer, tidningar och "rörelser" som sedan tiden kring sekelskiftet vänt sig särskilt till arbetarna för att bekämpa socialismen haft starka inslag av antisemitism, medan socialdemokraterna med ytterst få undantag varit lika klart liberala i denna punkt som liberalerna. Påståendet att de bruna och de röda gick ihop i Tyskland på grund av gemensam antisemitism faller som generellt omdöme på det enkla faktum att socialismen var nazismens starkaste motståndare. Exemplet skulle kunna mångfaldigas. Framför allt bör understrykas att den moderna kommunismen i sin till antisemitism övergående antisionism — liksom på många andra punkter — innebär en brytning med både socialdemokratisk och socialistisk tradition.

HERBERT TINGSTEN